

Egon Weber
Paulsen

Cand.mag., underviser på Lærdansk i Sønderborg
egonw@mail.dk

Åbne sider

At skelne det førfaglige ordforråd

I 2002 blev Studieprøven indført i uddannelserne i dansk som andetsprog for voksne. Formålet med prøven er at give studerende med udenlandsk baggrund en relevant dansksproglig kompetence, der giver dem mulighed for at gennemføre en videregående uddannelse på en dansk uddannelsesinstitution.

Studieprøvens effektivitet blev senere undersøgt på anmodning af Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, der ønskede at klarlægge, om de sproglige krav, der stilles i Studieprøven, i tilstrækkelig grad matcher de sproglige krav, der møder udenlandske studerende på de videregående uddannelser.

I 2008 forelå undersøgelsens resultater (Lund og Bertelsen, 2008), hvor det bl.a. konkluderes, at Studieprøven *ikke* i tilstrækkelig grad sikrer, at studerende med dansk som andetsprog kan klare de *førfagsproglige krav*, der stilles på de videregående uddannelser, og at dette fører til væsentlige barrierer for aktiv deltagelse på og gennemførelse af en videregående uddannelse.

Det er tilegnelsen af det *førfaglige ordforråd*, der volder vanskeligheder, og jeg vil i denne artikel komme med forslag til, hvordan der i Studieprøveforløbet kan ske en forstærket pædagogisk indsats på dette område.

Hvad er det førfaglige ordforråd?

Udtrykket “det førfaglige ordforråd” dækker over det ordforråd, som hverken er fagspecifikt eller hører til det almene hverdagssprog. Det ligger derimod i en gråzone af ord, der bruges hyppigt på tværs af fag, og som forudsættes kendt på de videregående uddannelser. Men da de ligger ud over det almene hverdagssprog, ofte defineret ved de 3000 hyppigst brugte ord, får de ikke den fornødne opmærksomhed i uddannelserne i dansk som andetsprog. Derfor vil mange af de studerende med dansk som andetsprog møde problemer på de videregående uddannelser, eftersom tilegnelsen af nye, fagspecifikke ord forudsætter et førfagligt ordforråd, som ikke er tilegnet i tilstrækkelig grad.

Det før-faglige ordforråd er i engelsksproget kontekst blevet identificeret af A. Coxhead (2000) gennem udarbejdelsen af The Academic Word List (AWL) med det sigte at støtte studerende med engelsk som andetsprog i udvidelsen af deres akademiske eller før-faglige ordforråd.

Academic Word List

Coxheads liste bygger på et korpus af skriftligt akademisk engelsk, som blev konstrueret med henblik på at finde ud af, hvilke ord der er almindelige inden for et bredt udsnit af tekster fra fire forskningsområder (humaniora, økonomi/handel, jura og naturvidenskab).

Ud fra dette korpus bestående af 3,5 millioner ord identificerede Coxhead 570 ordfamilier, som udgør Academic Word List.

Coxheads vigtigste kriterier for at optage ordfamilierne på den akademiske ordliste var, at de skulle forekomme inden for *alle* fire forskningsområder, men samtidig måtte de ikke forefindes blandt de 2000 hyppigste ordfamilier.

Pædagogiske redskaber som fx "Focus on Vocabulary. Mastering the Academic Word List" (Schmitt & Schmitt 2005) er et eksempel på, hvordan AWL bruges som basis for den direkte metode i ordforrådstilægnelse. En metode, hvis effektivitet er dokumenteret af bl.a. Paribakht og Wesche (1997), og som går ud på at fokusere på listens målord i ordforrådsøvelser. En dansk parallel til Academic Word List vil åbne mulighed for at styrke tilægnelsen af det før-faglige ordforråd, og det følgende skal ses som et pilotprojekt i udviklingen af en dansk akademisk ordliste med tilhørende ordforrådsopgaver.

Akademisk Korpus

I min undersøgelse arbejder jeg med et korpus bestående af tre tekstfragmenter fra det naturvidenskabelige (Nielsen & Nielsen 2006), det samfundsvidenskabelige (Høyrup & Bolving 2007) og det humanistiske område (Busck og Poulsen 2002).

Dette meget begrænsede akademiske korpus indeholder ialt 290 ord, og blandt disse har jeg identificeret det før-faglige ordforråd med henblik på glossering af målord til ordforrådsopgaver.

Som glosseringskriterier har jeg følgende:

1. Ordet må ikke forekomme i hverdags sproget, dvs., det må ikke tilhøre de 3000 mest frekvente løbende ord. Som redskab til denne afgrænsning benyttes den

elektroniske tekstsamling KorpusDK, som muliggør generering af en frekvenstabel.

2. Ordet skal forekomme i mindst fire forskellige faglige kontekster. En sådan verificering kan udføres vha. KorpusDK gennem afsøgning af de kontekster, hvori målordets "naboord" indgår. Specielt underkorpus K 90 rummer fagspecifikke tekster; men derudover kan verificering ske via de videregående uddannelsesinstitutioners hjemmesider (hvor der fx kan søges i universitetsspecialer) og denstoredanske.dk.
3. Afledninger, hvor ord dannes ved at sætte præ- eller suffikser på en rod, der optræder i højfrekvent form, fx *påbegyndt*, glosseres ikke, idet de anses for gennemskuelige. Lavfrekvente komposita, hvis forled og efterled optræder i højfrekvent form, fx *menneskeskabte*, glosseres heller ikke. Men såfremt der i et kompositum indgår et lavfrekvent led, fx *kerne* i *iskerneforskning*, glosseres dette. Imidlertid er ikke alle sammensatte ord gennemskuelige, idet nogle har gennemgået en leksikalisering (Christensen & Christensen 2009), der indebærer, at det komplekse ord har fået en selvstændig betydning, løsrevet fra de komponenter, det er sat sammen af. Fx betyder *oprettede* ikke, at man gjorde noget lige, som var skævt, men at man etablerede noget. I sådanne tilfælde er det nødvendigt at glossere ordet.
4. Kognater, dvs. ord, hvis slægtskab med andre sprog gør dem gennemskuelige, fx *instrument*, glosseres ikke.
5. Bortset fra de mest højfrekvente side- og underordningskonjunktioner (fx *og*, *men*, *fordi*), glosseres konjunktioner, idet de på trods af at de er højfrekvente, tilegnes langsomt eller ignoreres. Således har Paribakht og Wesche (1997) påvist en langsommere tilegnelse af konjunktioner end af indholdsord som fx substantiver. Dette kan give vanskeligheder i studiesammenhæng, idet studierelevante tekster er argumenterende og betjener sig af logiske og præcise kohæsiionsmærker.
6. Kollokationer, dvs. kombinationer af ord, der hyppigere end andre ord optræder sammen, optræder i korpus med høj frekvens. En optælling viser, at 37 % af det samlede antal løbende ord indgår i kollokationer, fx som flerordsadverbier: *siden hen* eller i kombinationen substantiv og verbum: *spillet en stor rolle*. Flere forskere regner kollokationer for en overset gruppe i ordforrådet, der fortjener større opmærksomhed, fordi de er med til at skabe fluency i sproget hos andet-sprogsbrugerne og bedst læres i helheder som en slags sproglige strenge.

Kollokationernes overvældende antal gør det imidlertid vanskeligt at foretage en konsekvent glossering. Jeg har i denne sammenhæng derfor valgt kun at tematisere kollokationer, når de indgår i forbindelse med ord, som i øvrigt glosseres.

Ordforrådsøvelser med målord

Ud fra de nævnte kriterier kan vi i det opstillede korpus bl.a. identificere følgende førfaglige målord:

omtrent; kerne; skelne; oprette; herske; thi; når.

Disse målord er det relevant at give sproglig opmærksomhed gennem ordforrådsøvelser. Som indledning kan den lærende måle sin egen ordforrådsviden på Vocabulary Knowledge Scale:

- I Jeg kan ikke huske at have set ordet før. ____
- II Jeg har set ordet før, men jeg ved ikke, hvad det betyder. ____
- III Jeg har set dette ord før, og jeg tror, det betyder ____ . (synonym)
- IV Jeg kender dette ord. Det betyder ____ . (synonym)
- V Jeg kan bruge dette ord i en sætning: ____ . (Skriv en sætning)

(Paribakht og Wesche 1997:180).

Efter at øvelserne er gennemført, kan man gentage målingen og aflæse eventuel progression i tilegnelsen.

Nedenfor præsenteres et forløb med ordforrådsøvelser, som muliggør en tilegnelsesmæssig progression fra receptiv forståelse til produktiv anvendelse af ordet.

1. Selektiv opmærksomhed

Find i Korpus DK tre forskellige kontekster, hvori målordene indgår.

2. Identifikationsøvelse

Match målordene til de tilsvarende definitioner.

Målord: __ omtrent; __ kerne; __ skelne; __ oprette; __ herske.

Definitioner:

A: Være til stede på en dominerende måde. B: Næsten. C: Den centrale del af noget. D: Kende forskel på. E: Skabe eller sætte igang.

Denne øvelse træner identificering af ordets form med dets betydning.

3. Kollokationsøvelser

A. Find vha. KorpusDK de mest frekvente naboord (kollokationer) til målordene i højre og venstre kontekst med angivelse af score (indikerer, hvor ofte ordene optræder sammen). Søgeresultatet vil se sådan ud:

Score	venstre kontekst	målord	højre kontekst
11.80		herske	usikkerhed
10.88	tilstande	herskede	
1074		skelne	skarpt
8.77	vanskeligt	skelne	
9.62		kerne	af sandhed

Øvelsen vil skærpe opmærksomheden på, hvor hyppigt kollokationerne optræder i sproget, og kursisterne vil få præsenteret de mest almindelige kollokationer.

B. Find vha. KorpusDK et idiomatisk udtryk, som *skelne* indgår i.

4. Orddannelsesøvelse

Orddannelsesøvelser tilstræber at udvide den lærendes forståelse af principperne i orddannelse og vil styrke kompetencen i at udlede betydning af ukendte afledninger, når ordets rod er bekendt. Et eksempel:

A. Dan nye ord i de tomme felter vha. de anførte bøjningsmorfemer og affikser. Et x indikerer, at der ikke er nogen form, eller at denne form er meget sjælden.

Rod	verbum	substantiv	Adjektiv	adverbium
Omtrent	x	x	-lig	omtrent
Skeln	-e..	-en..	x	x

B. Vælg den korrekte form af ordet i fed skrift i sætning a for at færdiggøre sætning b.

1 a. Her var ingen **skelnen** mellem teori og praksis.

1 b. Navnlig kniber det for en del at _____ mellem de forskellige gødninger og plantebeskyttelsesmidler.

2 a. Ringmurene dannede rundkredse, og den indre mur omsluttede et areal med et **omtrentligt** tværmål på 80 m.

2 b. Fra Jylland og Fyn mod København vil togene have _____ samme pladsudbud.

Denne øvelse skærper den lærendes opmærksomhed omkring ordets brug i syntagmatisk sammenhæng og øver identificeringen af ordet i forskellige former.

5. Klassifikationsøvelse

Indsæt konjunktionerne *når*, *da* og *hvis* svarende til deres betydning.

hver gang	når
bruges ved angivelse af de omstændigheder hvorunder noget sker	når
hypotetisk mulighed	hvis
temporal placering	da når
bruges som indledning til en ledsætning der udtrykker årsag, især en årsag der anføres som logisk eller naturlig begrundelse	da

Thi _____ ægteskabet var helligt, sorterede brud på reglerne om det under kirkens domstole.

Sirhan forklarer, at han blev særlig oprørt, _____ han erfarede, at Kennedy gik ind for at sende kampfly til Israel.

6. Produktiv øvelse

Opgaven kan konstrueres gennem et læseforståelsesspørgsmål, hvor målordet indgår i spørgsmålet. Læseforståelsesopgaven kan følges op af en øvelse, hvor målordet skal anvendes i en argumenterende kontekst i form af stillingtagen til et udsagn.

Disse ordforrådsøvelser opøver den lærendes dybdekendskab (Stæhr 2009) til målordet og vil på baggrund af de rige kontekster, de anvendes i, over tid medvirke til, at ordet lagres og tilegnes, ikke bare receptivt, men også produktivt.

Konklusion

Som nævnt sikrer Studieprøven i sin nuværende form ikke i tilstrækkelig grad, at studerende med dansk som andetsprog kan klare de færdighedskrav, der stilles på de videregående uddannelser. Jeg har i denne artikel overvejet, hvad der konkret kan gøres for at afhjælpe dette problem.

Min konklusion er, at tilegnelsen af det færdighedskrav kan styrkes gennem udvikling af en dansk akademisk ordliste, suppleret med undervisningsmateriale bestående af relevante akademiske tekster med identificerede målord og tilhørende ordforrådsindlæringsøvelser. Materialet kan målrettes til brug på studieprøveuddannelsen.

Litteratur

- Busck, S. & H. Poulsen (red.) (2002): *Danmarks historie – i grundtræk*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Coxhead, A. (2000): "A New Academic Word List." I: *TESOL Quarterly*, 34, 213-238.
- Christensen, R.Z. & Christensen, L. (2009): *Dansk Grammatik*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Henriksen, B. (2009): "Det oversete ordforråd?". I: Søndergaard Gregersen, A. (red.): *Sprogfag i forandring. Pædagogik og praksis*. København: Samfundslitteratur.
- Højrup, T. & Bolving, K. (red.) (2007): *Velfærdssamfund – velfærdsstaters forsvarsform?* København: Museum Tusulanums Forlag.
- Lund, K. & Bertelsen, E. (2008): *Fra Studieprøven til de videregående uddannelser. En undersøgelse af de nødvendige og tilstrækkelige kompetencer*. København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.
- Nielsen, K.H. & Nielsen, H. (red.) (2006): *Viden uden grænser 1920-1970*. (Dansk naturvidenskabs historie, bd. 4.) Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Paribakht, T.S. & Wesche, M. (1997): "Vocabulary enhancement activities and reading for meaning in second language vocabulary acquisition." I: Coady, J. & Huckin, T. (red.): *Second Language Vocabulary Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schmitt, D. & Schmitt, N. (2005): *Focus on Vocabulary: Mastering the Academic Word List*. New York: Pearson Longman.
- Stæhr, L.S. (2009): Tilegnelse og testning af ordforråd. I: Søndergaard Gregersen, A. (red.): *Sprogfag i forandring. Pædagogik og praksis*. København: Samfundslitteratur.